

Marcel Meili **Perifèria.** Una carta des de Zürich Periphery. A Letter from Zürich

Segons la teoria del coneixement de causes, el desengany posseeix un valor: les realitzacions pràctiques debiliten les posicions teòriques que sobrevaloren l'ordre. De fet, sovint tenim la impressió —tant si parlem de la primacia del llenguatge, com del pes de la història— que el subjecte expressiu té les seves arrels al segle XIX més que a finals del segle XX. Fins i tot a l'hora del sofriment ens recorda més Werther que un personatge de Flaubert. La nostra pèrdua d'esperança professional marca un canvi en els debats arquitectònics. De mica en mica ens adonem que el postmodernisme es refereix més a un canvi en els requisits, les condicions i les restriccions que a fixar unes noves fites.

A aquesta conclusió, hi hem arribat a través de les pròpies experiències subjectives a l'hora de projectar. Els escrúpols teòrics cada cop limiten menys la percepció, mentre que les qualitats figuratives de la història urbana s'apliquen cada vegada amb més llibertat als projectes. La manera en què els refinaments històrics s'han incorporat a la construcció quotidiana, no tan sols ha restat valor als esforços dels arquitectes sinó que ha posat en dubte la necessitat dels arguments utilitzats pels arquitectes per aconseguir l'acceptació generalitzada dels seus projectes. Cal reconèixer que hem estat incapaços d'incorporar les nostres propostes a un discurs cultural més ampli.

El progressiu aïllament de les nostres realitzacions a la ciutat ens ha obligat a plantejar-nos la manera d'acceptar l'herència moderna sense caure en l'explotació eclèctica. Des del moment que la ciutat ha perdut la capacitat de generar models i programes generals, està destinada a servir de camp d'investigacions. Actualment es percep la ciutat com un espai discontinu al qual manca una «veritable» estructura. En fracasar els *collages* de prototipus, les preocupacions estilístiques i la poètica de la gran ciutat, només ens queda l'interès per un gest que faciliti l'experiència existencial a l'hora de projectar. Els nostres interessos es dirigeixen més al procés de projectar que a la recerca d'un lèxic més ampli. Per tant, es tracta de trobar procediments que, sense recórrer a mètodes arquitectònics, relacionin entre si les manifestacions més disperses de la ciutat.

Seria fàcil descriure el territori entre Zuric, Basilea i Berna mitjançant trets apocalíptics com el camp de ruïnes d'una megàpolis frustrada o com el cementiri de les idees estratègiques de l'urbanisme del segle XX.

Hi ha un punt privilegiat per a contemplar aquesta àrea: les fortificacions de la ciutat barroca, on acaba no tan sols la ciutat antiga sinó també el planejament de Rossi. Tot al llarg de la dotzena d'anys que ha transcorregut d'ençà que es va efectuar l'inventari tipològic han anat desapareixent les discrepàncies entre la destrucció especulativa i el creixement planificat dels centres urbans. Amb irritació ens adonem que el sector terciari —el turisme i els comerços— s'han anat apoderant de les façanes històriques i les han transformat en la seva pròpia imatge. La progressiva importància d'aquest casc antic modifica el pla general precisament en aquell aspecte que per a nosaltres tenia més importància: com a instrument analític i subversiu

h

We shall have to find new methods in order to study the models that reflect the typical movements of these places in order to understand their properties, and finally we shall have to understand the innate abstraction of such places, the undifferentiated and non-symbolic styles towards which peripheric architecture tends, in which images disappear.

haurèm de trobar nous mètodes per a estudiar els models que reflecteixen els moviments típics d'aquests indrets per comprendre'n les propietats i finalment haurèm de comprendre l'abstracció pròpia d'aquests llocs, el seu estil indiferenciat i no simbòlic, a què tendeixen les arquitectures de la perifèria, en les quals desapareixen les imatges.

Habitatges socials dels anys cinquanta. Foto: H. Helfenstein.

El progressiu aïllament de les nostres realitzacions a la ciutat ens ha obligat a plantejar-nos la manera d'acceptar l'herència moderna sense caure en l'explotació eclèctica.

The progressive isolation of our works in the city has forced us to analyse ways of accepting the modern legacy without falling into the trap of applying it in an eclectic fashion.

de coneixement urbanístic cara a cara amb les visions banals de l'urbanisme dels anys seixanta. A l'altre costat de la fortificació comença aquell paisatge que en un principi es va utilitzar per tancar la ciutat amb les operacions modernes. Aquí rauent enterrades les altres esperances, els principis d'ordre d'aquell debat urbanístic que durant els últims quaranta anys va intentar aplicar, amb la típica tenacitat suïssa, els instruments del zoning a l'àmbit dels estats del benestar social. El desengany provocat pel «caos», introduït en part pels mateixos planificadors, assenyalava el final de la discussió urbanística a Suïssa.

L'exclusió dels arguments clàssics de l'urbanisme en aquesta àrea va deixar un buit que des de fa deu anys s'intenta ocultar més que no pas omplir mitjançant la utilització de nous conceptes, com ara el de «perifèria». Aquest nou concepte conté dues experiències diferents: Les característiques pròpies de la vida actual, com ara la mobilitat metropolitana que comprèn tot el territori, i l'aplicació dels nostres projectes en un paisatge cada cop més poblat. El camp ha deixat de rodejar la ciutat i ha donat pas a la perifèria, que l'ha neutralitzada.

Els primers intents de cara a reentendre aquest territori com a camp d'aplicació dels nostres projectes revelen les dificultats per a definir els diferents conceptes. Mentre que els estudis analítics traslladen els instruments tipològics de la ciutat antiga a la perifèria, els projectes se centren en altres interessos.

En comptes de sucumbir a les seduccions d'una poesia del desordre, en el sentit de la *road architecture* americana, van reconstruir l'atmosfera d'idil·li i intimitat de certs conjunts i la confiança nostàlgica en el que és banal. Els gestos arquitectònics revelen una tendència sentimental, però malgrat tot, els viatges de descobriment no són simplement mimètics. Els projectes aïllen els elements d'una manera cada cop més contradictòria, i creen situacions típiques sense tipologies.

Potser és precisament la història dels plans a la perifèria de les ciutats, la que ofereix les pistes per a un estudi més general d'aquestes situacions al marge del seu valor sentimental. Als anys quaranta, s'havien concebut aquestes *Siedlungen* com a «escenificacions» d'una síntesi perfecta entre les investigacions tipològiques d'espais lliures i l'atmosfera rural. El descrèdit que han suposat quaranta anys de prosperitat per a aquestes qualitats compositives de les *Siedlungen* posa de manifest característiques inesperades i a penes desitjades a les antigues planificacions. Aquests barris, en quedar travessats per vies ràpides i en assignar-los funcions alienes, ofereixen actualment una sèrie de contrastos surrealistes que han alterat l'anterior idil·li neorealista arborat en una situació interurbana.

Una característica d'aquests indrets és la seva capacitat d'adquirir noves identitats arquitectòniques, igual de compactes, a través de successives transformacions. Els espais aparentment incerts i indecisos s'ocupen de forma complexa en coincidir-hi una sèrie d'efectes i interessos diversos. L'equilibri inestable que mostren constitueix el caràcter no-americà d'aquest paisatge, en què falta la terra de ningú i que està sotmès als imperatius de la casualitat. L'especulació i la legislació, les necessitats i les intencions s'amunteguen en cada metre quadrat i originen una mobilitat

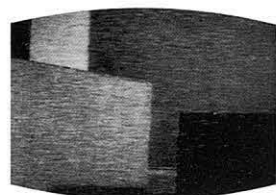
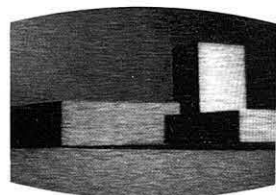
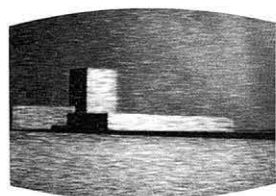
constant dels espais. Les forces contradictòries que dirigeixen el desenvolupament de les edificacions perimètriques, les inexplicables relacions socials, el trànsit i les infraestructures, i la vaga identitat dels habitants configuren de mica en mica el mosaic component a l'«exterior» de la ciutat.

Es tracta d'un camp d'investigació que invalida qualsevol estudi tipològic en sentit estricte i que de mica en mica ens va desplaçant la fascinació per les conseqüències figuratives de la perifèria. A la perifèria ja no tan sols trobem desorganització, sinó també situacions suburbanes, el significat cultural de les quals té origen en l'elasticitat de l'arquitectura. Es tracta de misterioses imatges que gràcies a la seva ambivalència expressen les condicions contradictòries de vida en aquests territoris. La característica del paisatge entre les ciutats suïsses no és una seqüència d'idil·lis ni una poètica tècnico-industrial, sinó que en conjunt reflecteix l'ambivalència de la quotidianitat en la seva arquitectura. Per tant, mentre els centres urbans comencen a perdre capacitat com a escenografies fixes, les construccions de la perifèria i les seves relacions reflecteixen la modernitat específica de les condicions suburbanes de la vida.

Sembla com si en la «suavitat» i en la multiplicitat de l'arquitectura suburbana es dibuixessin els elements d'una retòrica, les arrels de la qual es troben en l'estructura de l'espai modern. Els processos de construcció i les perspectives més significatives tenen un caràcter anònim i anul·len el repertori dels projectes moderns, la qual cosa ens obliga a estudiar aquestes situacions recolzant-nos també en criteris «herètics». Segurament el seu significat el podem trobar en les trasllacions de volums, en la confusió entre la façana anterior i posterior i en les distàncies antiarquitectòniques, més que en les tradicionals operacions de disseny. Haurem de trobar nous mètodes per a estudiar els models que reflecteixen els moviments típics d'aquests indrets per comprendre'n les propietats i finalment haurem de comprendre l'abstracció pròpia d'aquests llocs, el seu estil indiferenciat i no-simbòlic, a què tendeixen les arquitectures de la perifèria, en les quals desapareixen les imatges.

És necessària una mentalitat àmplia, disposada a establir relacions entre les diferents posicions tècniques, polítiques i culturals, sense recórrer a arguments prefixats, per aïllar el que no respon a l'atzar en aquest pastitx. No és casual que hagin estat els fotògrafs, novel·listes i cineastes qui ens hagin sensibilitzat davant d'aquestes noves ciutats. Des dels anys trenta, la documentació que ens han ofert s'ha centrat en l'interès per la quotidianitat. El seu saqueig d'escenografies quotidianes podria reunir-se per compondre un catàleg d'una ciutat suïssa analògica. Als indrets escollits per rodar una pel·lícula o situar una novel·la, els aspectes romàntics han anat perdent pes des dels anys seixanta.

Els indrets de la vida quotidiana a què em refereixo no són places pròpiament dites, sinó els grans murs al llarg de les instal·lacions industrials, la infraestructura viària que talla les cuidades zones verdes, etc..., que formen els escenaris d'una nova forma de vida i que a penes han jugat un paper en els projectes arquitectònics.

According to the theory of experience, disillusionment has a particular value: practical realizations weaken theoretical positions that over-value order. Indeed, one often gets the impression — if one speaks of the supremacy of language or the weight of history — that the expressive subject has his roots in the XIX century rather than in the latter part of the XX: even when suffering he reminds us more of Werther than of one of Flaubert's characters. Our loss of professional hope has marked a change in architectural debates: little by little we realise that postmodernism refers more to a change in conditions, requirements and restrictions than to the setting of new objectives.

This conclusion has been reached through our own experiences while drawing up projects. Theoretical scruples place fewer and fewer limits on perception, while the figurative qualities of urban history are applied with increasing liberty in projects. The way in which historical refinements have been incorporated into everyday construction has not only been detrimental to the efforts of architects, but has also cast doubts upon the need for architects to use arguments in order to achieve overall acceptance of their projects. We must admit that we have failed to incorporate our proposals into a wider cultural discourse.

The progressive isolation of our works in the city has forced us to analyse ways of accepting the modern legacy without falling into the trap of applying it in an eclectic fashion. From the moment in which the city lost its ability to generate general models and programmes, it has become a field for research. Currently the city is perceived as a discontinuous space lacking a «true» structure. Prototype collages, stylistic preoccupations and the poetics of the big city all having failed, we are left only with interest in perceiving a sign that will facilitate existential experience when it comes to projecting. Our interests are directed more towards the process of projecting than towards the search for a wider lexis. This, therefore, is a question of discovering procedures that, without having recourse to architectural methods, are capable of finding a link between the most disparate manifestations of the city.

It would be easy to describe the territory between Zurich, Basle and Berne in terms of the apocalyptic ruin of a frustrated megalopolis, or of the cemetery of XX-century strategic ideas in urbanism. The fortifications of the baroque city are the ideal spot from which to contemplate this area. Not only does the old city end here, but also Rossi's special plan. During the twelve years that have passed since the typological inventory was prepared, the discrepancies between speculative destruction and planned growth of the urban centres have gradually disappeared. It angers us to observe that the tertiary sector — tourism and boutiques — has gradually taken over historical façades in order to mould them to its own image. The increasing importance of this historical quarter has modified the general plan precisely in terms of that aspect which for us is most important: the quarter as an analytical and subversive instrument for urban knowledge in confrontation with the banal visions of urbanism of the sixties. That landscape begins on the other side of the fortifications and initially it was used to close the

city with modern operations. Here the other hopes are buried, the principles of order of that urbanistic debate which, over the last forty years, has attempted to implant, with typical Swiss tenacity, the instruments of zoning in the sphere of welfare states. The disillusionment caused by the «chaos», introduced partly by the planners themselves, marked the end of urbanistic discussions in Switzerland.

Barracóns de formigó en una gran avinguda.
Foto: H. Helfenstein.

The exclusion of the classical arguments of urbanism in this area left a vacuum and, rather than fill it, over the last decade attempts have been made to conceal it through the use of new concepts such as that of the «periphery». This new concept embraces two different experiences: the very characteristics of present-day life, such as metropolitan mobility that covers the whole territory, or the application of our projects in an increasingly populated landscape. The country no longer surrounds the city: it has given way to the periphery that has neutralised the city.

The first attempts to understand this territory once again as a field of application for our projects reveal the difficulties encountered in defining the different concepts. While analytical studies transfer the typological instruments of the old city to the periphery, projects centre on other interests. Instead of succumbing to the seduction of a poetry of disorder, in the sense of American road architecture, they reconstruct the idyllic, intimate atmosphere of certain complexes and the nostalgic confidence in the banal. Architectural gestures reveal a sentimental tendency but, despite everything, the voyages of discovery are not simply mimetical. Projects isolate elements in an increasingly contradictory way, typical situations without typologies.

Perhaps it is precisely the history of plans on the periphery of cities that offers clues for a more general study of these situations, aside from their sentimental value. In the forties these **Siedlungen** had been conceived as «settings» for a perfect synthesis between typological research into free spaces and the rural atmosphere. The discredit into which the compositional qualities of these **Siedlungen** have fallen after forty years of prosperity have revealed unexpected and scarcely desirable characteristics in the old plans. These districts, when crossed by lanes of fast traffic or given functions alien to them,

Als anys cinquanta finalitza a Zuric l'intent de modernitzar la ciutat dins el marc d'un compromís social general. El sincer progressisme de la ciutat planejada per Steiner i Salvisberg, en què s'unien cultures i interessos dispars, constitueix l'última imatge acceptada del nou urbanisme.

Des d'aleshores ha estat necessari desfer aquesta unió, a causa de l'aparició de necessitats especialitzades i fragmentàries. Zuric sembla apropiar-se, amb molt de retard, de les característiques d'una gran ciutat, els motius del desenvolupament de la qual se sostreuen al sentit comú i amb prou feines són desxifrables per al foraster.

És evident que aquest diagnòstic suggereix una poètica del que és fragmentari i desperta l'esperança que disminueixi el control cultural i social dels projectes arquitectònics. En reduir les exigències del planejament urbanístic apareixeran zones per a l'acció projectiva.

Però la història dels projectes més recents a l'interior de la ciutat demostra que aquesta aparença és falsa. Al fracàs de pràcticament la totalitat de les propostes urbanístiques de l'últim decenni, l'han seguit una sèrie de projectes urbans que intenten ferir el mínim possible la sensibilitat col·lectiva.

Aparentment, els projectes infravaloren les causes d'aquesta paràlisi. Els interessos que actuen a la ciutat l'han dividit en zones ocupades per valors col·lectius específics. Encara que la intersecció d'aquestes zones origina l'aparició de contradiccions absurdes, Zuric continua sense ser un *collage*. En realitat es tracta d'una ciutat que és una suma de territoris controlats de forma arbitrària els límits dels quals es vigilen amb molt recel. Encara que la segregació també té un avantatge: La unitat d'una zona es complementa amb la d'una altra que li és adjacent...

Una zona d'aquesta mena la forma el centre de la ciutat. Per damunt del sòl, la ciutat no bloqueja l'avenç de la seva prosperitat sinó la imatge urbana resultat del desenvolupament. Un discurs alternatiu fomenta una creativitat molt especial.

El somni de la metròpoli es construeix al subsòl. Les grans obres d'infraestructura viària posen de manifest el mateix vigor que va caracteritzar l'expansió de la ciutat al segle XIX. Les gegantesques catacumbes del metro només queden separades de les estacions de tren per una prima capa de terra, des de les quals el transport modern intenta endinsar-se en els murs del segle passat, mitjançant absurdes operacions de transbord. Però al subsòl, les operacions mantenen alguna cosa arcaica. L'absència de reglaments i preferències estètiques permet que la mobilitat sigui dominada amb una gran precisió tècnica.

A sobre del terra s'estén una línia divisòria que separa el territori de la provisionalitat de l'arquitectura estable. Alliberada de les traves legals i culturals, aquesta arquitectura subterrània ofereix una quotidianitat lapidària i una lògica constructiva transparent. Les barques i els coberts se serveixen del que ja ha estat experimentat en el camp de la tecnologia. La immediatesa de les decisions —també es podria parlar de claredat tipològica— es troba en clara contradicció amb el manierisme dramàtic dels edificis estables d'aquesta ciutat.

Secció per un edifici i el metro.

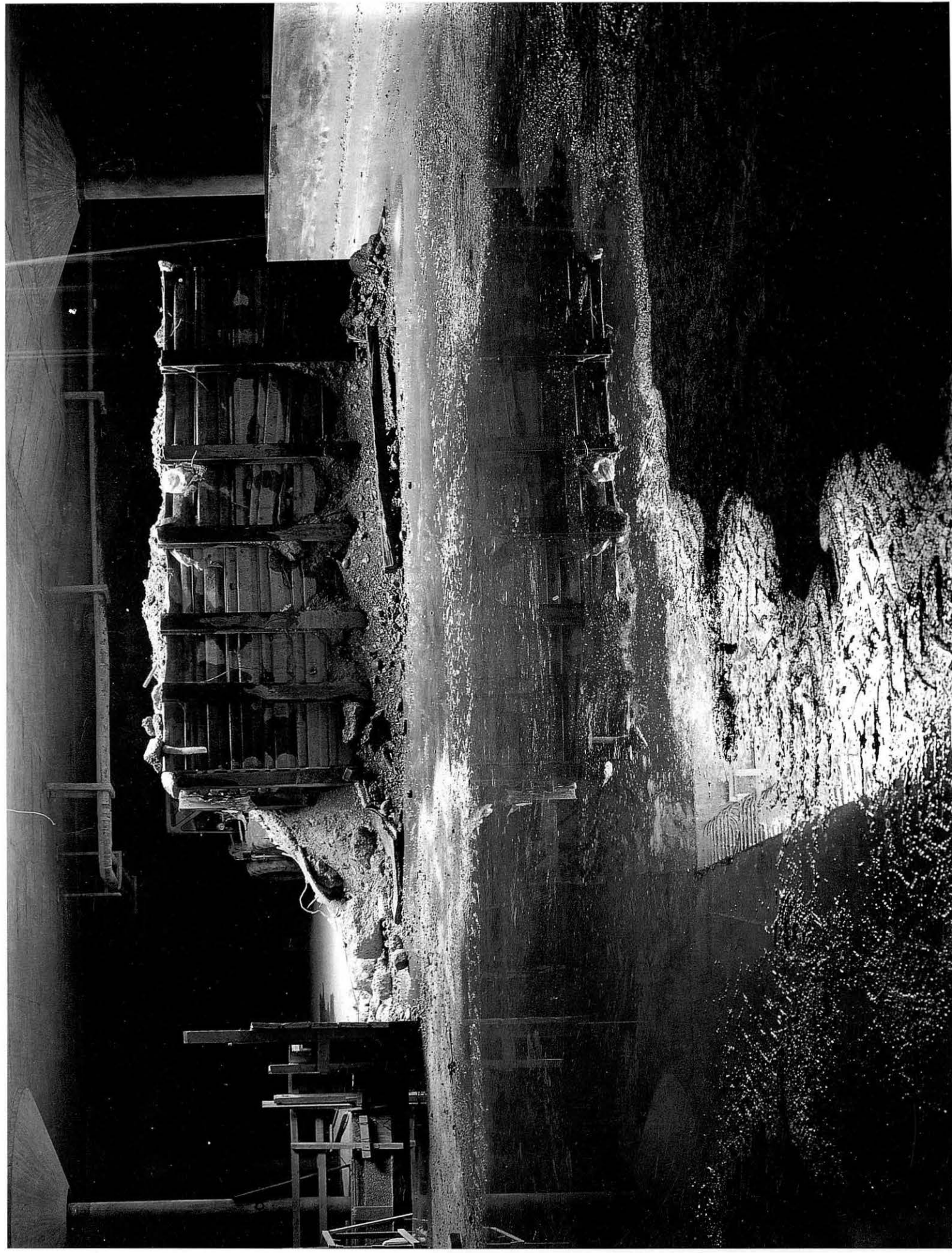

Obres en una estació de metro. Foto: H. Helfenstein.

El somni de la metròpoli es construeix al subsòl. Les grans obres d'infraestructura viària posen de manifest el mateix vigor que va caracteritzar l'expansió de la ciutat al segle XIX. Les gegantesques catacumbes del metro només queden separades de les estacions de tren per una prima capa de terra, des de les quals el transport modern intenta endinsar-se en els murs del segle passat, mitjançant absurdes operacions de transbord. Però al subsòl, les operacions mantenen alguna cosa arcaica. L'absència de reglaments i preferències estètiques permet que la mobilitat sigui dominada amb una gran precisió tècnica.

The dream of the metropolis is constructed in the subsoil. The great street substructure works reveal the same vigour that characterised the expansion of the city in the XIX century. The gigantic catacombs of the underground railway are separated only by a fine strip of earth from the train stations, from which modern transport attempts to penetrate the walls of last century by means of absurd change operations. In the subsoil, however, operations preserve something of the archaic. The absence of regulations and aesthetic preferences allows mobility to be controlled with great technical precision.

Obres en una estació del metro. Foto: H. Helfenstein.

E

ls indrets de la vida quotidiana a què em refereixo no són places pròpiament dites, sinó els grans murs al llarg de les instal·lacions industrials, la infraestructura viària que talla les cuitades zones verdes, etc..., que constitueixen els escenaris d'una nova forma de vida i que a penes han jugat un paper en els projectes arquitectònics.

In the sites chosen to shoot a film
or set a novel, romantic aspects
have been losing prominence since
the sixties. The settings for
everyday life to which I refer are
not squares as such, but rather the
great walls enclosing industrial
plants, the road structures that cut
up the city, green zones, etc., that
form the backdrop to a new way
of life and that have hardly had a
place in architectural projects.

nowadays present a series of surrealistic contrasts which have converted the former leafy neo-reslist idyll into an interurban situation.

One characteristic of these places is their capacity to acquire new architectural identities, which are equally compact, as a result of successive transformations. Apparently vague, indecisive spaces are occupied in a complex way when a series of effects and interests converge there. The unstable balance they show constitutes the non-American character of this landscape, in which the no-man's-land is lacking and which is subjected to the rules of coincidence. Speculation and legislation, necessities and intentions pile up in each square metre and create a constant mobility of spaces. The contradictory forces that control the development of perimeter building, the inexplicable social relations, the traffic and the substructures, the vague identity of the inhabitants, all little by little contribute to the compositional mosaic of the «exterior» of the city.

This is a field of investigation that invalidates any typological study in the strict sense and which little by little displaces our fascination for the figurative consequences of the periphery. On the periphery we no longer find only disorganisation but also urban situations whose cultural significance originates in the elasticity of architecture. These are mysterious images that, thanks to their ambivalence, express the contradictory conditions of life in these territories. The characteristics of the landscape between Swiss cities is neither a sequence of idylls nor a technico-industrial poetics, but rather something that in its entirety reflects the ambivalence of everydayness in its architecture. As a result, while the urban centres begin to lose their capacity to be fixed settings, the constructions on the periphery and their interrelations reflect the specific modernity of conditions of life in the suburbs.

Bar i gasolinera en un barri industrial.
Foto: H. Helfenstein.

It would seem that the «gentleness» and multiplicity of suburban architecture contain the elements of a rhetoric whose roots can be found in the structure of the modern space. The processes of construction and the most significant perspectives have an anonymous character and nullify the repertoire of modern projects; which forces us to study these situations on the basis also of «heretical» criteria. We can surely find their significance in the transfer of volumes, in the confusion between the previous and subsequent façades and in anti-architectural distances, rather than in the traditional operations of design. We shall have to find new met-

hods in order to study the models that reflect the typical movements of these places in order to understand their properties, and finally we shall have to understand the innate abstraction of such places, the undifferentiated and non-symbolic styles towards which peripheral architecture tends, in which images disappear.

A wide mentality is needed, willing to establish relationships between the different technical, political and cultural standpoints, without having recourse to predetermined arguments, in order to isolate what is not the result of chance in this pastiche. It is no coincidence that it is photographers, novelists and film makers who have awakened our sensitivity concerning new cities. Since the thirties, the documentation they have offered us has centred on interest in everyday phenomena. The wealth of everyday settings contained therein could be put together into a catalogue of an analogous Swiss city. In the sites chosen to shoot a film or set a novel, romantic aspects have been losing prominence since the sixties. The settings for everyday life to which I refer are not squares as such, but rather the great walls enclosing industrial plants, the road structures that cut up the city, green zones, etc., that form the backdrop to a new way of life and that have hardly had a place in architectural projects.

The fifties saw the completion, in Zürich, of the attempt to modernise the city within the framework of an overall social commitment. The genuine progressiveness of the city planned by Steiner and Salvisberg, in which different cultures and interests were joined, constituted the latest accepted image of the new urbanism.

Since then it has proven necessary to break this union, due to the appearance of specialised, fragmentary needs. Zürich seems to have acquired very late the characteristics of a big city, in which the motives for its development defy common sense and are barely noticeable to a stranger.

It is evident that this diagnosis suggests a poetics of the fragmentary and awakens the hope that cultural and social control over architectural projects will diminish. As restrictions on urban planning decrease, zones for project action will appear.

However, the history of most recent projects inside the city shows that this appearance is false. The failure of practically every urban project over the last decade has been followed by a series of urban projects that set out to wound collective sensibilities as little as possible.

Apparently, the projects undervalue the causes of this paralysis. Interests at work in the city have divided it into areas occupied by specific collective values. Even when the intersection of these areas gives rise to absurd contradictions, however, Zürich is still not a «collage». In fact it is a city consisting of a sum of different territories controlled in an arbitrary way and whose boundaries are jealously protected. Nevertheless, segregation also has an advantage: the singular character of one zone is complemented by that of the one lying adjacent...

The centre of the city is such a zone. Above ground the city blocks the advance not of its prosperity, but of the urban image resulting from its development. An alternative discourse foments a very special creativity.

The dream of the metropolis is constructed in the subsoil. The great street substructure works reveal the same vigour that characterised the expansion of the city

La provisionalitat té un valor semblant al d'aquells indrets en què l'arquitectura del subsòl xoca amb la crosta del terra, obsessivament controlat. Són els indrets ambivalents de la ciutat, les línies de ruptura, als quals fins ara els assaigs sobre el territori no tenien accés. Com si es tractés d'àtics, els edificis i els arbres s'arreglen sobre les teulades de les catacumbes i formen la ciutat visible.

L'atròfia del discurs urbanístic està relacionada amb la negativa a tenir en compte aquesta frontera i les seves propietats. Però quant als projectes, estem precisament interessats en aquestes propietats, que documenten el fracàs —fins ara— dels intents d'aclarir la unitat dels territoris i netejar la ciutat de les contradiccions entre intencions i fascinacions. En les «ferides» lluiten entre si les imatges i els motius o també pot ser que s'acoblin. L'estudi d'aquests indrets, per tant, s'hauria d'ocupar de la complexitat dels sediments amb un significat dispar, més que de la imatge d'allò mòrbid.

La coexistència, tal com ara es dona a la ciutat, de la provisionalitat i els llocs sense solucionar podria convertir-se en el tema dels projectes. És el projecte que ja no «soluciona llocs», sinó que defensa l'augment de significat de les ruptures davant del terror de les imatges, creades per patètics enginyers o jardineros escenògrafs.

Les dificultats sorgides en les nostres experiències amb la deterioració dels moments eclèctics tenen origen en l'exploració sistemàtica de l'herència moderna. Educats en el marc de l'historicisme dels anys setanta, els projectes van oferir un sublim i cada cop més virtuós joc de referències històriques, reflex de l'època entre 1930 i 1950. El problema teòric d'aquesta actitud va quedar sense resoldre's. Un fort escepticisme marcava el distanciament davant dels pressupostos ideològics del treball d'aquells dies.

Un paper important per a aquests projectes el juguen els estudis històrics de l'herència nacional. L'afany arxivador, que no només es va centrar en estrelles com Hoffmann o Salvisberg, sinó que es va estendre a tota l'«època heroica», va duplicar en certa manera els gestos projectius. Ressalta el valor d'un saber interioritzat, que de forma hedonista domina el projecte. Però també s'evidencia l'obsessió arqueològica, que reconstrueix juntament amb la química fins al color exacte. Tan sols en alguns treballs es posa de manifest un distanciament davant la història.

Tanmateix, hi ha una altra lectura de la pràctica projectiva. El temps ha col·locat una aurèola sobre els edificis heroics de Hafeli-Moser-Steiger o Egger, les obres dels quals s'exploten com a símbols o imatges sense tenir en compte la seva finalitat originària. Arribats a aquest punt, els mateixos gestos porten al buit. Allò modern com a simulacre: Els intents narratius comencen a satisfer-se a ells mateixos i les històries es destrueixen per desgast.

Immersos en aquesta crisi, els arquitectes més joves proposen dues sortides, relacionades amb els procediments artístics. Totes dues intenten oblidar-se del privi-

in the XIX century. The gigantic catacombs of the underground railway are separated only by a fine strip of earth from the train stations, from which modern transport attempts to penetrate the walls of last century by means of absurd change operations. In the subsoil, however, operations preserve something of the archaic. The absence of regulations and aesthetic preferences allows mobility to be controlled with great technical precision.

Above ground there extends a dividing line that separates the territory of the provisional from that of stable architecture. Freed from legal and cultural restrictions, the subterranean architecture offers a stony everydayness and a transparent construction logic. Shanty towns and sheds make use of what has already been tried out in the field of technology. The immediacy of decisions—and here one could also speak of typological clarity—is in clear contrast to the dramatic mannerism of the stable buildings in the city.

What is provisional has a value similar to that of those sites where the architecture of the subsoil collides with that of the surface, so obsessively controlled. These are the ambivalent areas of the city, the lines of rupture, to which no attempts at intervention had so far had access. Like so many attics, buildings and trees were lined up on the roofs on the catacombs in order to form the visible city.

The atrophy of the urbanistic discourse is related to the refusal to bear in mind this frontier and its properties. As far as projects are concerned, however, we are interested precisely in these properties, which document the failure—so far—of attempts to clarify the unity of territories and to clean the city of the contradictions between intentions and fascinations. In the «wounds» there is a struggle between images and motives, or perhaps they are joined together. The study of these sites should therefore be concerned with the complexity of sediments with different meanings, rather than with the images of morbidity.

COEXISTENCE, IN ITS PRESENT FORM IN THE CITY, BETWEEN THE PROVISIONAL AND SITES YET TO BE RESOLVED, COULD BECOME THE THEME OF PROJECTS. THE PROJECT NO LONGER «RESOLVES SITES», RATHER IT DEFENDS THE INCREASE IN SIGNIFICANCE OF RUPTURES IN THE FACE OF THE TERROR OF IMAGES CREATED BY PATHETIC ENGINEERS OR LANDSCAPE GARDENERS.

The difficulties that have emerged in our experience with the deterioration of eclectic moments originated in the systematic exploitation of the modern legacy. Imbued with the historicism of the seventies, projects offered a sublime and increasingly virtuous interplay of historical references, a reflexion of the period between 1930 and 1950. The theoretical problem of this attitude remained unsolved. A strong scepticism characterised attitudes towards ideological proposals in the work of that time.

Historical studies of the national heritage played an important role in these projects. The eagerness to file things away, which centered not only on the stars such

as Hoffmann of Salvisberg, but also on the whole «heroic period», in a way duplicated individual gestures in projects. Prominent here was the value of an interior knowledge which dominated projects in a hedonistic way. There was also, however, an obsession with archaeology, which through the use of chemistry reproduced even exact colours. Only in very few works was it possible to observe a certain distance from history.

Nevertheless, there is another possible interpretation of project practice. Time has placed a halo over the heroic buildings by Hafeli-Moser-Steiger or Egender; their works are exploited as symbols or images while their original purpose is overlooked. When this point is reached, gestures themselves lead to a vacuum. The modern as a simulacrum: attempts at narrative begin to satisfy themselves and histories wear themselves out.

Immersed in this crisis, the youngest architects propose two ways out, related to artistic procedures. Both attempt to forget the privileges of professional knowledge in order to achieve in projects the tension necessary to meet the cultural demands of the city.

THE FIRST WAY OUT OF THE CRISIS PROPOSED IS BASED ON REASON, ON WHAT STILL REMAINS OF COMMON SENSE AND PRAGMATISM IN THE DEVELOPMENT OF THE CITY.

As a reaction to the intellectual mannerism and eclecticism of recent years, a tendency has been developed towards a «new essentiality», entrusted with the mission of recovering the tradition of the ethical basis of modernity. It sets out to confront arbitrariness with reason and recover abstraction, emphasising structural relationships. Despite everything, however, it differs from the optimism of previous periods in that it is sceptical: its projects are content to make subtle proposals in order to complete the city instead of making manifestations of the new.

THE SECOND WAY OUT OF THE CRISIS IS A LEGACY FROM MODERN ARCHITECTURE AND IS CLOSER TO THE METHODS OF THE «MOVEMENT» THAN TO THE METHODS OF THE CONCRETES.

The symbolism and meaning that modern works have acquired have become its work hypothesis rather than its objectives. The designer places himself at a remove from his role as rebuilder, he exploits limits between zones. To do this, he has recourse to knowledge to which his modern predecessors did not yet have access: the sum of aesthetic experiences of the avant-garde has long been a part of day-to-day life and now dominates the formal identity of the city. This juxtaposition of different strata can be made use of in projects. Thus it is not images, whether they be new or old, that can give a new significance to the city, but rather changes, occasionally minimal changes, that allow perspectives to acquire multiple meanings. Though this is nothing new, perhaps what is new is the fact that abstraction, surrealism and strangeness themselves form the «ready-mades» of this work. This would explain the apparent «anarchy» of the process...

legi d'uns coneixements professionals per aconseguir en els seus projectes la tensió necessària per fer front a les necessitats culturals de la ciutat.

La primera proposta de sortida de la crisi es basa en la raó, en el que resta de sentit comú i pragmatisme que encara ofereix el desenvolupament de la ciutat.

En reacció al manierisme intel·lectual i a l'eclecticisme dels últims anys, s'ha desenvolupat la tendència cap a una «nova especialitat» encarregada de recollir la tradició del fonament ètic de la modernitat. Es tracta d'enfrontar la raó a l'arbitrarietat i recuperar l'abstracció destacant-ne les relacions estructurals. Malgrat tot es diferencia de l'optimisme d'èpoques anteriors pel seu escepticisme: Els projectes s'acontenten amb fer unes propostes subtils per completar la ciutat en comptes de fer manifestos d'allò nou.

La segona sortida a la crisi passa per heretar l'arquitectura moderna i s'acosta més als mètodes del «moviment» que als resultats dels «concrets».

El simbolisme i el significat que han adquirit les actuacions modernes s'ha convertit més en les hipòtesis de treball, que no pas en les fites. El dissenyador es distancia del seu paper de reconstructor, es dedica a explotar els límits entre les zones. Per això es basa en un coneixement que els seus antecessors moderns encara no tenien: La suma d'experiències estètiques que van proposar els avantguardistes s'ha incorporat des de fa temps a la quotidianitat i ara domina la identitat formal de la ciutat. Aquesta juxtaposició de les capes es pot utilitzar en els projectes. En conseqüència, no són les imatges, tant si són noves com antigues, allò que pot donar un nou significat a la ciutat, sinó els canvis, de vegades mínims, que fan que les perspectives puguin adquirir múltiples significats. Aquesta reivindicació no és nova, potser és nou el fet que l'abstracció, el surrealisme i l'estranyament configurin ells mateixos els ready-mades d'aquest treball. Això explicaria l'aparent «anarquia» del procediment...